

Historický ústav

HISTORICKÝ PROSEMINÁŘ 1

studijní opora pro kombinovanou formu studia v bakalářském studijním programu Historické věd, specializace Archivnictví

PhDr. Zdeněk Beran, Ph.D.

Hradec Králové

2017

Anotace

Posluchač v semináři získá přehled o základních parametrech historické vědy, schopnost orientovat se v současné české historiografii, osvojí si zásady práce s odbornou literaturou a historickými prameny a základní pravidla tvorby odborného textu.

Základní informace o kurzu

- povinný předmět, doporučený **první ročník (zimní semestr)**
- počet **kreditů 2**, rozsah výuky **12 hodin** a konzultace
- podmínky udělení **zápočtu**:
 - aktivní účast v seminářích,
 - plnění dílčích úkolů,
 - vypracování seminární práce,
 - úspěšné splnění závěrečného kolokvia.

Tematický plán kurzu

1. Úvod: cíle předmětu, struktura kurzu, požadavky k zápočtu
2. Základní pravidla tvorby odborného historického textu (odkazování na prameny a literaturu)
3. Základní pravidla tvorby odborného historického textu (jazyk, styl a struktura odborného textu)
4. Předmět historické vědy
5. Zdroje historického poznání
6. Institucionální základna současné české historické vědy (badatelské a vědecké instituce)
7. Historické prameny
8. Anotace, abstrakt, resumé, recenze
9. Osobnosti českých historiků
10. Historie ve vztahu k médiím, média ve vztahu k historii
11. Zásady odborné prezentace a komunikace
12. Časová rezerva, hodnocení semináře, závěrečné kolokvium

Základní literatura

BARTOŠ, Josef: Nauka o historických pramenech, Olomouc 2005.

BARTOŠ, Josef: Úvod do metodiky a techniky historické práce, Olomouc 1992.

BARTOŠ, Josef: Úvod do metodiky historického bádání a nauky o pramenech, Olomouc 1999.

BLOCH, Marc: Obrana historie, aneb, Historik a jeho řemeslo, Praha 2011.

BŮŽEK, Václav: Úvod do studia dějepisu, České Budějovice 1994.

ECO, Umberto: Jak napsat diplomovou práci, Olomouc 1997.
 HAVRÁNEK, Jan a kol.: Úvod do studia dějepisu, Praha 1967.
 HROCH, Miroslav: Úvod do studia dějepisu, Praha 1985.
 LE GOFF, Jacques: Paměť a dějiny, Praha 2007.
 LIPOVSKI, Radek – Dokoupil, Lumír – Zářický, Aleš: Lexikon současných českých historiků, Ostrava 2010.
 PETRÁŇ, Josef: Nauka o historických pramenech, Praha 1983.
 RYANTOVÁ, Marie: Historikův adresář. Historické instituce v České republice, Praha 2002.
 ŠTOURAČOVÁ, Jiřina: Úvod do archivnictví, Brno 1999.
 ŠTEFEK, Karel: Úvod do studia historie, Hradec Králové 2000.
 VEYNE, Paul: Jak se píšou dějiny, Červený Kostelec 2010.

Jak postupovat při samostudiu

- **každé téma je strukturováno** na oddíl obecných cílů, studijních materiálů, dílčích úkolů a doplňující literatury
- na **obecné cíle** by si měl být student schopen po dokončení studia tématu odpovědět (tyto otázky také tvoří základ diskuze při závěrečném kolokviu)
- **studijní materiály** představují učební texty poskytující základní orientaci a strukturu probíraných témat, popř. další materiály dostupné ve fondu fakultní Lesákovy knihovny či univerzitní knihovny (vstup do e-katalogu: <http://arl.uhk.cz/arl-hk/cs/vyhledavani/>) nebo jsou pro přihlášené uživatele k dispozici ve složce vyučujícího na webu UHK (<https://www.uhk.cz/cs-CZ/UHK/Header/rozsirene-vyhledavani?lidId=uhk-psberaz1>)
- každý studijní materiál je provázen sérií **dílčích úkolů** v podobě konkrétních otázek, jejichž zodpovězení vede k odpovědím na obecné otázky a k celkovému pochopení analyzovaného tématu; vypracované dílčí úkoly jsou podkladem pro závěrečné kolokvium,
- k hlubšímu porozumění problematice a doplnění uváděných učebních textů je ke každému tématu doporučena **doplňující literatura**, která je k dispozici v knihovně či v elektronické podobě

1. Úvod

OBECNÉ CÍLE

1. Seznámení se strukturou kurzu a požadavky k zápočtu.
2. Seznámení s normou pro zpracování kvalifikačních prací na Historickém ústavu FF UHK.

STUDIJNÍ MATERIÁLY

Zadání seminární práce (SP):

- zvolit si téma z regionálních dějin (osobnost, úsek dějin, událost, nějaký tematický celek apod.),
- SP koncipovat jako esej založenou na odborné literatuře,
- využít min. 20–30 titulů k tématu, tj. zvážit dostatek odborné literatury,
- min. 1 archivní pramen,
- rozsah 5–6 ns.,
- formální úprava se důsledně řídí normou pro vypracování kvalifikačních prací Historického ústavu FF UHK přístupné na: portal.ff.uhk.cz

SP sestává z těchto částí:

1. vlastní SP (tj. titulní strana dle formátu FF UHK, text s poznámkovým aparátem, seznam pramenů a literatury, příp. přílohy s odkazy na zdrojové dokumenty) – max. 10 bodů,
2. zpráva o prameni – max. 2 b.,
3. zpráva o vybraném archivním fondu – max. 2 b.,
4. anotace a klíčová slova SP – max. 2 b.

Celkově je tak možné získat max. 16 bodů.

Pro úspěšné splnění SP a následné přihlášení ke kolokviu je třeba získat **min. 12 bodů!**

DÍLČÍ ÚKOLY

1. Zvolit vhodné téma SP.
2. Navrhnout hlavní cíl(e) SP.

DOPLŇUJÍCÍ LITERATURA

BLOCH, Marc: Obrana historie, aneb, Historik a jeho řemeslo, Praha 2011.

ECO, Umberto: Jak napsat diplomovou práci, Olomouc 1997.

2. Základní pravidla tvorby odborného historického textu (odkazování na prameny a literaturu)

OBEZNÉ CÍLE

1. Seznámit studenty se základními pravidly tvorby odborného historického textu.

STUDIJNÍ MATERIÁLY

Etapy historikovy práce

- 1) heuristika (historický problém → sběr základních informací v odborné literatuře a v pramenech (vydané v edicích X nevydané v archivech)
- 2) kritika (rozbor a hodnocení pramenů):
 - a) kritika vnější: cílem je určení materiálních a formálních znaků pramene, autorství, pravosti, místa a doby vzniku; rovněž zjišťování okolností a důvodů jeho vzniku, závislostí (filiace), využívá pomocných věd historických
 - b) kritika vnitřní: analýza a zhodnocení obsahu pramene (tj. týká se informací v prameni obsažených)
- 3) interpretace (porozumění na základě vědecké metodologie; multiplicita interpretačních možností → vědecká polemika)
- 4) syntéza (volba vhodného žánru vědeckého sdělení, rozsahu a struktury práce)

Fáze historikovy práce – doporučení pro postup v praxi

INFORMATIVNÍ ČÁST

- 1) volba tématu a stanovení problémů (předběžná osnova, rozmyšlení rozsahu práce),
- 2) zjištění zpracovanosti tématu v odborné literatuře (tvorba seznamu relevantní literatury a její prostudování),
- 3) zjištění relevantního okruhu pramenů.

TVŮRČÍ ČÁST

- 4) rekonstrukce historických faktů a procesů, jejich analýza a syntéza,
- 5) jazykové vyjádření zjištěných poznatků a jejich publikace.

Pramen X literatura

pramen je bezprostřední součástí nebo odrazem historického procesu; časově blíže zkoumané minulosti

X

literatura je součástí odborné literatury

(v průběhu let a z různé perspektivy můžeme s určitým dílem pracovat buď jako s pramenem či jako s literaturou – např. Palackého *Dějiny*... jsou odbornou literaturou pro poznání středověku, ale zároveň pramenem pro poznání českého politického myšlení v polovině 19. století)

Část poznatků není čerpána ani z literatury ani z pramenů – jde o vlastní zkušenost, znalosti atd.

Heuristika

- *biblio.hiu.cas.cz*
- vyhledávač SVK HK (<http://www.svkhk.cz>), NKP (<http://www.nkp.cz>), UK UHK (<http://www.arl.uhk.cz>), jejíž součástí je i interní knihovna FF UHK (Lesákova knihovna na budově B)

Postupujeme od obecnější a novější literatury, kde lze dohledat bibliografické údaje o starších a specifičtěji zaměřených materiálech (tj. je důležité číst poznámky a seznamy pramenů a literatury) →

→ k vytvoření základní bibliografie (tj. soupisu literatury k tématu) →

→ dále k seznámení se staršími a speciálnějším pracemi.

Důležité je posoudit kvalitu práce:

- formální náležitosti odborného textu (vědecká redakce, lektori, poznámkový aparát),
- struktura a jazyk práce,
- renomé nakladatelství (redakce),
- důležité je posoudit dobu vzniku textu a jeho vztah k různým ideologiím.

Odkazy na vědecké recenze: rovněž *biblio.hiu.cas.cz*

Literatura

- 1) pomocná: heuristické pomůcky jako bibliografie, zprávy o lit. a pram., knihovní kat., arch. pomůcky, slovníky, encyklopedie, hist. atlasy apod.
 - necituje se a neuvádí se v sezn. pram. a lit.!
- 2) odborná: vědecká lit. zabývající se hist. problematikou
 - původní X kompilační
 - analytické X syntetické
 - monotematické X polytematické
 - samostatné publikace, sborníky, časopisy atd.
- 3) populárně vědecká (naučná): neusiluje o publikování nových poznatků, jejím cílem je shrnout a přehledně vyložit látku pro co nejširší okruh čtenářů
 - nepoužívá se při práci na odborném textu!!!
(s výjimkou, kdy je sama předmětem analýzy)
- 4) literatura faktu: (auto)biografie, reportáže, cestopisy, deníky

Historické časopisy

- vědecká redakce
- studie opatřeny poznámkovým aparátem
- struktura: studie, materiálové studie, diskuse, recenze, zprávy

DÍLČÍ ÚKOLY

1. *Provést základní heuristiku, tj. sestavit předběžnou bibliografii k SP.*
2. *Sestavit seznam 10 renomovaných českých nakladatelství vydávajících odborné historické práce.*
3. *Sestavit seznam 10 odborných historických periodik.*

DOPLŇUJÍCÍ LITERATURA

BARTOŠ, Josef: Úvod do metodiky a techniky historické práce, Olomouc 1992.

BARTOŠ, Josef: Úvod do metodiky historického bádání a nauky o pramenech, Olomouc 1999.

HAVRÁNEK, Jan a kol.: Úvod do studia dějepisu, Praha 1967.

HROCH, Miroslav: Úvod do studia dějepisu, Praha 1985.

ŠTEFEK, Karel: Úvod do studia historie, Hradec Králové 2000.

3. Základní pravidla tvorby odborného historického textu (jazyk, styl a struktura odborného textu)

OBECNÉ CÍLE

1. Seznámit studenty se základními pravidly tvorby odborného historického textu.

STUDIJNÍ MATERIÁLY

Struktura odborného textu

- úvod
- diskuse současné literatury a pramenů
- jádro práce
- závěr
- seznam pramenů a literatury (v pořadí: archivní prameny, edice, literatura)
- přílohy

Styl odborného textu

- vnitřní struktura kapitol či odstavců
- logická vazba mezi větami
- významový předěl a současně návaznost mezi odstavci
- vkládání poznámek: obvykle za každou důležitou a ucelenou informací
- užívání přímých citátů: z odborné literatury citujeme jen minimum originálních, či podstatných částí textu, jinak parafráze či přejaté informace a názory (**Pozor!!!** Rovněž na ně se odkazuje v poznámkovém aparátu!)
- text závisí v první řadě na pramenech, z nichž jsou konstruovány historické fakty (také citáty z pramenů vkládáme do struktury textu)
- na název pramene, knihy, článku či jméno autora lze odkázat také přímo v textu
- necitují se všeobecně známé věci
- text se odvíjí důsledně minulém čase, přítomný čas se používá nikoli jako aktualizace či dramatizace textu, ale pouze ve vztahu k přítomnosti („k listině je přivešena pečeť“, „autor zastává názor“, „v práci je využita metoda“ atp.)

Jazyk odborného textu

- historie neužívá umělého formalizovaného jazyka, ale přirozený jazyk
← pracuje s individuálními, jedinečnými jevy
- současná historie však rovněž využívá poznatků a metod věd tento formalizovaný jazyk používajících (statistika, demografie atd.)

- kromě základních pojmů nemá ustálené termíny, historická terminologie se proměňuje

(Pozor!!! Současný pojem nutně neodpovídá mluvě historických pramenů!)

DÍLČÍ ÚKOLY

1. *Vytvořte osnovu SP.*
2. *Připravte úvod SP.*

DOPLŇUJÍCÍ LITERATURA

BARTOŠ, Josef: Úvod do metodiky a techniky historické práce, Olomouc 1992.

BARTOŠ, Josef: Úvod do metodiky historického bádání a nauky o pramenech, Olomouc 1999.

HAVRÁNEK, Jan a kol.: Úvod do studia dějepisu, Praha 1967.

HROCH, Miroslav: Úvod do studia dějepisu, Praha 1985.

ŠTEFEK, Karel: Úvod do studia historie, Hradec Králové 2000.

4. Předmět historické vědy

OBECNÉ CÍLE

1. Seznámit studenty se základními pojmy oboru historie.

STUDIJNÍ MATERIÁLY

Co je historie?

- historie/dějiny: dění, které proběhlo v minulosti (tj. objektivní proud dějinných událostí)
 - historiá – řec. zvědavá činnost, bádání
 - později jako vylíčení toho, co bylo o minulosti vypátráno
 - Římané to slovo užívali k vylíčení jednotlivých dějinných úseků
 - ve stř. specifický literární žánr (dějepisná díla vysoké formální i obsahové úrovně)
- historická věda/historie/dějepis: společenská věda zkoumající dějiny (historii) lidské společnosti
- historiografie/dějepisectví:
 - 1) zaznamenávání událostí, dějů a stavů v minulosti určitým systematickým způsobem, tj. historická věda/historie,
 - 2) konkrétní historiografie, historiografie určitého tématu (h. středověku, česká h. atd.),
 - 3) věda zabývající se způsobem výkladu a pojetím dějin (dějiny historické vědy).

Předmět historické vědy

= člověk jako společenská bytost

„H. zkoumá změny, ke kterým dochází v jednotlivých společenstvích v konkrétních prostorových a časových úsecích, vyšetřuje jejich příčiny a účinky, sleduje vzájemné ovlivňování jevů a odhaluje tak vývoj lidské společnosti a jejích částí.“

(volně podle Ernsta Bernheima)

Podle Marca Blocha je h. „výpovědí o lidech v čase, o lidské tvorbě v minulosti“.

H. bývá obvykle řazena mezi společenské vědy, ale na rozdíl od ekonomie, sociologie, pedagogiky apod. studuje proces společenského vývoje v jeho konkrétní podobě!

Wilhelm Windelband, vůdčí představitel novokantovské bádenské školy, zformuloval rozdíl mezi historií a přírodními vědami takto:

Přírodní vědy: hledají všeobecné ve formě zákona **nomotetické myšlení**

X

Historie: hledá jedinečné v historické podobě **idiografické myšlení**

- abstrakce × názornost

Podle **Heinricha Rickerta**:

vytváří přírodní vědy pojmy **zobecňující X** h. vytváří pojmy **individualizující**

→ toto rozlišení se ale po polovině 20. stol. stírá

- hosp. a soc. dějiny se také zabývají kolektivními jevy, zákony...

Rickert dále formuloval **kritérium historičnosti**:

jedinečný jev se stává historickým tehdy, má-li historický význam

(Což závisí na našem vztahování k hodnotám, tj. historik nemá hodnotit subjektivně, ale všímat si hodnocení dějinných subjektů.)

DÍLČÍ ÚKOLY

1. Uvedte možné konkrétní okruhy zájmu historické vědy dle výše uvedených definic.
2. Vytvořte schéma znázorňující vztah minulosti, historie a historiografie (zejm. ve 3. Významu).
3. Vysvětlete specifika užití pojmů v historické vědě.

DOPLŇUJÍCÍ LITERATURA

BLOCH, Marc: Obrana historie, aneb, Historik a jeho řemeslo, Praha 2011.

BŮŽEK, Václav: Úvod do studia dějepisu, České Budějovice 1994.

HAVRÁNEK, Jan a kol.: Úvod do studia dějepisu, Praha 1967.

HROCH, Miroslav: Úvod do studia dějepisu, Praha 1985.

ŠTEFEK, Karel: Úvod do studia historie, Hradec Králové 2000.

VEYNE, Paul: Jak se píšou dějiny, Červený Kostelec 2010.

5. Zdroje historického poznání

OBECNÉ CÍLE

1. *Seznámit studenty se základními předpoklady a s úskalími poznání v historické vědě.*

STUDIJNÍ MATERIÁLY

Historické poznání

- poměrně dlouho nereflektováno (psala se historie a nebádalo se nad jejími předpoklady)
- vrchol „zvědečtění“ historie přinesl pozitivismus, který usiloval o úplnou heuristiku a dokonale metodologicky zvládnutou analýzu
- nebyl ale dostatečně reflektován vztah historického faktu (HF) ke skutečnosti
 - na základě heuristiky, kritiky a interpretace získaná zásoba HF byla pokládána za věrnou a neměnnou kopii historické skutečnosti
 - z HF se pak skládal obraz historických dějů a zapojoval je do kauzálních souvislostí

historický fakt je výsledkem složité činnosti (heuristiky, kritiky, interpretace)

X

přírodovědecký fakt je dán pozorováním a experimentem jako něco hotového, daného

(Pozn. slovo factum v lat. znamená něco udělaného, hotového, to, co se děje vždy a všude.)

historický fakt je:

- určitý výsek objektivní skutečnosti,
- obraz této části skutečnosti získaný metodami hist. poznání

V historii je fakt součástí minulé skutečnosti, odraz této skutečnosti v hist. prameni, je nazýván **pramenný fakt**.

(Jde tedy o to proniknout přes prameny k tomu, co skutečně bylo, tj. od pramenných faktů k faktům minulé skutečnosti.)

Tento postup může probíhat u evidentních faktů pouhým ověřením (např. letopočet, nějakou událost atd.), jinde je ale třeba překročit explicitně vyjádřené skutečnosti v pramenech a hledat to, co je možné z pramenů logicky odvodit, na co lze usuzovat nepřímě (k tomu slouží metody historické vědy).

Jako **empirický fakt** označujeme fakty přímo dosvědčené v prameni o skutečnostech empiricky postižitelných, tj. o nějakých hmotných výtvorech.

Z nich je někdy třeba odvodit vyšší fakty, rekonstruující vztahy mezi empirickými fakty, tj. např. společenské systémy, myšlenkové proudy, kulturní období apod.

(Např. ze souhrnu uměleckých děl, z pramenů získaných dat získáme obraz gotiky či renesance, fenoménu města, pojetí ženství apod.)

Historik pracuje s hypotézou, která se postupně ověřuje a precizuje (jde o fakty, jejichž pojetí se stále vyvíjí, stále se konfrontuje s novými empirickými fakty a tak se upravuje).

Podle oblastí společenského života lze fakty třídit na fakty z dějin: politických, hospodářských, sociálních, správních, náboženských atd.

Dnešní historie směřuje k totální h., tj. ke snaze zachytit lidský život v jeho úplnosti →
→ interdisciplinární výzkumné týmy (historici, archeologové, historici umění atd.).

Nikdy se nelze soustředit stejnou měrou na všechny fakty →

→ každý historik volí individuální **kritérium významnosti**, kterým odliší HF od pouhých faktů minulosti →

→ pouze ty fakty minulosti, které jsou vybrány, jako významné mají povahu HF!

Výběr faktů ↔ interpretace

Úkolem interpretace je dospět k novému výkladu hist. pramenů na základě srovnávání jejich obsahu a dosavadních stanovisek k nim.

Nelze se omezit jen na to, co pramen výslovně říká, ale zvažovat, co původce pramene sledoval, čím byl ovlivněn, proč něco nevyslovil atd.

Hermeneutika

= umění výkladu (porozumění, interpretace)

Předpokladem každého porozumění je předjímání celkového smyslu (tzv. předporozumění), čili textu klademe otázky, podle toho, co již víme, na základě vlastních „předsudků“.

Je historiografie vědou, literaturou, či uměním?

H. kombinuje subjektivní poznání lidské i vědecké.

- podle některých teoretiků je h. součástí literatury, stejně jako to bylo pojmáno před zrozením historické kritiky v osvícenství).

- součástí historie je narace (rolí v ní hrají i stylistické prostředky)

- podobně jako umění používá vcítění, prožívání, intuici a introspekci
- zabývá se minulostí, tj. něčím mimo současnou existenci...
- zabývá se jedinečnými jevy
- vždy obsahuje určitou míru subjektivity
(každá generace píše dějiny znovu)

Max Weber: sociolog

poznávání společenských jevů má hodnotící charakter, tj. historik hodnotí (zjišťuje význam)

- počet a druh příčin je v historii nekonečný, svým hodnocením vybíráme ty podstatné,
- hodnocení je relativní, historicky podmíněné,
- popřel možnost hodnocení z hlediska absolutních hodnot.

Weberova teorie ideálního typu:

id. t. = teoretická konstrukce získaná jednostranným vystupňováním jednoho nebo několika hledisek a sloučením množství difuzních a diskrétních jevů do vnitřně jednotného myšlenkového obrazu;

je to jakási „utopie“ (model, badatelská hypotéza), která slouží k poměřování reality; např. kapitalistická ekonomika, křesťanství apod.

Ideologie

= soustava názorů, která vyjadřuje zájmy určité společenské skupiny a podporuje její mocenské ambice

- původně označení nauky o idejích → pejorativní význam falešného vědomí
- sama nepoznává, ale ospravedlňuje určité cíle
- integruje určitou skupinu, ospravedlňuje rozdělení moci
- na hist. poznání obvykle vyvíjí tlak

Tradice

= poměr soc. skupin k určitým jevům minulosti, v nichž jsou ztělesněny kulturní hodnoty, s nimiž se skupina v současnosti identifikuje a používá je jako závazný vzor pro svou orientaci i praktické jednání

- tradice ospravedlňuje určité vzorce chování
- vztahuje se sice k minulosti, tu ale posouvá do role nadčasové normy
- např. husitská tradice v českých dějinách

Mýtus

= výraz určitých hodnot, tužeb a nadějí, které vypovídají o tom, co (údajně) bylo a tím o tom, co by mělo být

- žádoucí vzorce chování podává jako historické (bez ohledu na skutečnou historicitu)
- např. mýtus o slovanském demokratismu

DÍLČÍ ÚKOLY

1. *Představte proces konstrukce historického faktu.*
2. *Co činí historii vědou a v čem se historie podobá umění?*
3. *Uvedte příklady ideologií, tradic a mýtů.*

DOPLŇUJÍCÍ LITERATURA

BLOCH, Marc: Obrana historie, aneb, Historik a jeho řemeslo, Praha 2011.

BŮŽEK, Václav: Úvod do studia dějepisu, České Budějovice 1994.

HAVRÁNEK, Jan a kol.: Úvod do studia dějepisu, Praha 1967.

HROCH, Miroslav: Úvod do studia dějepisu, Praha 1985.

ŠTEFEK, Karel: Úvod do studia historie, Hradec Králové 2000.

VEYNE, Paul: Jak se píšou dějiny, Červený Kostelec 2010.

6. Institucionální základna současné české historické vědy (badatelské a vědecké instituce)

OBECNÉ CÍLE

1. Seznámit studenty se základními pojmy z oblasti archivnictví, s historií (zejména českého) archivnictví, s organizací archivů v ČR a s význačnými archivními fondy.
2. Naučit se praktickému využívání archivů pro badatelské potřeby.

STUDIJNÍ MATERIÁLY

Zákon č. 499 o archivnictví a spisové službě z r. 2004

<http://www.cesarch.cz/legislat/2004-499.htm>

Česká archivní společnost

<http://www.cesarch.cz>

archivy (X muzeím a knihovnám) vznikly předáním dokumentů od institucí, organizací a osob

(- stále je nutno třídit od historicky bezcenných informací)

Vznik archivů v raném stř. v prostředí církve

- ukládány důležité listiny (garantována různá práva a privilegia)

→ později do světského prostředí

V Čechách klíčový **korunní archiv** umístěný původně u hrobu sv. Václava (nejstarší knížecí a královské listiny) = svatováclavský archiv

→ později na Karlštejně, v době vlády Karla IV. uspořádán

→ za husitství do moci stavů

→ 1541 požár Pražského hradu

→ po 1620 zastaven

→ dnes **fond Archiv České koruny**

Šlechtické archivy: rožmberský archiv (dnes v SOA Třeboň)

- v 16. stol. archivář Václav Březan

→ archivy neveřejné → první archiv zpřístupněn r. 1800 ve Francii

1839 Moravský zemský archiv

1862 Český zemský archiv

1901 Slezský zemský archiv

1846 Archiv Národního muzea v Praze (F. Palacký)

→ po pol. 19. stol. již také **městské archivy** (např. K. J. Erben pražským archivářem)

1. republika

- snaha o profesionalizaci → Státní archivní škola

* Státní zemědělský archiv

* Archiv ministerstva vnitra

po roce 1948: centralizace → jednotná archivní správa, systém státních archivů

Archivní správa ministerstva vnitra

Archivy zvláštního významu:

- archivy ministerstev,
- archivy politických stran,
- podnikové archivy,
- univerzitní archivy,
- Ústřední vojenský archiv,
- Archiv Akademie věd ČR,
- Archiv Národního muzea,
- Památník národního písemnictví.

Úkoly archivů:

1. shromažďovat a uchovávat pro budoucnost,
2. zpřístupňovat (v současnosti rozvoj digitalizace),
3. konzervovat a zabezpečit.

- archiválie uloženy v **depozitářích** (konstantní teplota a vlhkost)

Nelze zapůjčit archiválie:

- statut (národní) kulturní památky (obvykle digitalizované, na mikrofilmu),
- v dezolátním stavu,
- dokumenty na něž se vztahuje nějaká uzávěra,
- nezpracované fondy.

Provenienční princip = celek tvoří materiál od jednoho původce; tento celek zachovává strukturu, kterou získal u svého původce.

fond = soubor materiálů vzniklý z činnosti 1 původce (město, velkostatek, biskupství)
X

sbírka (od různých původců, spojení podle obsahového nebo formálního hlediska, např. sbírka pohlednic)

Zpracování archivních fondů:

Inventární jednotky → popisy (datace, lokace, vydavatel, regist) → **inventář fondu**

- základní struktura archivu popsána v ***průvodci po archivních fondech***

DÍLČÍ ÚKOLY

1. *Vypracovat zprávu o konkrétním archivním fondu.*
2. *Seznámit se s důležitými fondy v českých archivech a jejich uložení (mj. Archiv Koruny české, Archiv královské kanceláře, Desky zemské, Česká dvorská kancelář, České gubernium, Staré militare, Berní rula, katastry, matriky, velkostatkové archivy, rodové šlechtické archivy, podnikové archivy, farní archivy, osobní pozůstalosti).*

DOPLŇUJÍCÍ LITERATURA

ŠŤOURAČOVÁ, Jiřina: Úvod do archivnictví, Brno 1999.

7. Historické prameny

OBECNÉ CÍLE

1. *Specifikovat podstatu historických pramenů.*
2. *Klasifikovat historické prameny.*
3. *Naučit se kriticky pracovat s historickými prameny.*

STUDIJNÍ MATERIÁLY

Historický pramen (HP)

= vše, co v minulosti vytvořila lidská společnost, co se zachovalo dodnes, co bezprostředně odráží historické jevy a procesy a může sloužit k poznání minulosti lidstva

(HP není totožný s minulou skutečností!)

→ okruh pramenů se rozšiřuje

→ současně se rozšiřuje tematické pole hist. vědy)

HP mají dvojí povahu:

- 1) bezprostřední pozůstatky (zbytky) minulosti,
- 2) odraz a obraz h. skutečnosti v lidském vědomí nějakým způsobem zafixovaný v pramenech, tj. svědectví, zprávy, dokumenty.

HP byly vytvořeny a uchovány s cílem zachovat o určitém hist. jevu či faktu paměť, nebo vznikly bezprostředně z lidské činnosti, tj. lze dělit na HP:

- 1) bezprostřední (přímá součást hist. skutečnosti),
- 2) zprostředkované (mezi historika a minulou skutečností vstupuje osoba informátora/ů).

Pozor!!! U zprostředkovaných dokumentů je nutné dávat pozor na rozdíl mezi dobou, o níž vypovídají a dobou jejich vzniku!

Prameny nevydané (X edice)

- 1) písemné (viz dále)
- 2) nepsané:
 - a/ hmotné,
 - b/ obrazové (ikonografické),
 - c/ zvukové,
 - d/ audiovizuální,
 - e/ HP zachované v paměti a předávané ústně (viz metoda oral history).

Písemné prameny:

- 1) tradice (zaznamenává něco ještě staršího, co se předávalo, např. kronika),
- 2) pozůstatky (nebylo sepsáno s účelem uchování historické paměti, např. listina).

rukopisy × tisky (inkunábule = prvotisky = tisky vniklé před koncem 15. stol.)

1 Veřejné (úřední) prameny

- původcem je úřední autorita (instituce, organizace)

1.1 Spisy (akta, aktový materiál, úřední akta)

= písemné pozůstatky úředních a dalších institucionálních jednání vedoucích k vydání listin

- podání, vyjádření, zápis o jednání, koncept vyřízení...
- korespondence mezi institucemi
- koncepty (X čistopis=originál)
- zkratky: v.r. = vlastní rukou = m.p. = manu propria; L.S. = locus sigilli = místo pečeti)
- podací protokoly, indexy a elenchy
- kopiáře = zapisuje příjemce obdržené písemnosti
- registra = zapisuje kancelář vydavatele o vydávaných písemnostech

1.2 Pamětní prameny

- městské či obecní kroniky, farní a klášterní pamětní knihy, školní kroniky...

1.3 Pojišťovací prameny

- zajišťovaly institucím i jednotlivcům různá práva
- listiny (listina=diploma, tj. diplomatické prameny)
- listina X list (sdělení nemá právní obsah)
- zemské desky: vedeny od pol. 13. stol. (na Moravě od pol. 14. stol.) u zemského soudu, potvrzovaly držbu a změny ve vlastnictví šlechtických statků; desky půhonné, trhové, zápisné, památné
- dvorské desky: vedeny od 14. stol. u královského dvorského soudu pro záležitosti osob, které byly v lenním vztahu k českému panovníku; agenda odúmrtí
- městské knihy: pojištění práv města i jednotlivých měšťanů, berní knihy, berní rejstříky, knihy počtů, knihy kancelářské, knihy špitálů, knihy útrpného práva, trhové knihy...

1.4 Evidenční prameny

- knihy gruntovní zachycovaly majetek poddaných
- urbáře zachycovaly panský majetek a povinnosti poddaných
- katastry: od pol. 17. stol. (Berní rula pro Čechy, Lánová vizitace na Moravě), tereziánský katastr 1748, 1757 v novém katastru zdaněn i dominikál, josefínský katastr, stabilní katastr

- produkční a manufakturní tabely
- matriky: povinnost vést farní matriky stanovil tridentský koncil roku 1563, dále též např. univerzitní, podnikové matriky
- cechovní knihy
- soupisy obyvatelstva na základě sčítání: pol. 18. stol. pro vojenské účely, od pol. 19. stol. základy moderní statistiky (sčítání v jeden den)

1.5 Normativní prameny

- písemnosti se služební funkcí
- vrchnostenské a cechovní nařízení (artikuly soudní, čelední řády, cechovní řády...)
- sněmovní artikuly, zemská zřízení, zákoníky

1.6 Prameny vnitroinstitucionální

- určují řád, účel a vnitřní chod institucí (záznamy o činnosti, řády jednací, organizační, služební...)

2 Soukromé (osobní) prameny

= osobní korespondence, deníky, paměti, vzpomínky, pozůstatky po úřední činnosti autora, rukopisy, obrazový materiál

- typem archivního fondu je osobní pozůstalost

3 Sdělovací (literární) prameny

- vyprávěcí (narativní) prameny, nejsou přímým pozůstatkem minulosti, ale součástí vyprávěcí tradice, zahrnuje i legendy, tj. prameny hagiografické
- beletrie (krásná literatura)
- odborná literatura
- publicistika

DÍLČÍ ÚKOLY

1. *Vypracovat zprávu o konkrétním archivním prameni z daného fondu (citace pramen, jeho klasifikace, popis a kritika s posouzením validity).*
2. *Na základě doplňující literatury se seznámit s jednotlivými druhy pramenů a jejich příklady.*

DOPLŇUJÍCÍ LITERATURA

BARTOŠ, Josef: Nauka o historických pramenech, Olomouc 2005.

BARTOŠ, Josef: Úvod do metodiky historického bádání a nauky o pramenech, Olomouc 1999.

PETRÁŇ, Josef: Nauka o historických pramenech, Praha 1983.

8. Anotace, abstrakt, resumé, recenze

OBECNÉ CÍLE

1. *Seznámit studenty se základními vědeckými žánry v historické vědě.*
2. *Naučit se zpracovat k seminární práci anotaci či abstrakt a pořídit klíčová slova.*
3. *Analyzovat strukturu vědeckých recenzí.*

STUDIJNÍ MATERIÁLY

Vědecké žánry

anotace, abstrakt, resumé, recenze, článek (studie), konferenční příspěvek (ve sborníku), monografie, syntéza

Anotace

- stručná charakteristika obsahu popisovaného díla
- do různých bibliografických databází a soupisů
- doplňuje bibliografický záznam díla
- krátký text, nejvýše 1 ns.

Pozor!!! Vlivem zvyklostí anglofonního prostředí někdy anotace či resumé označovány jako abstrakt.

Klíčová slova

- obecná, opakující se v dalších pracích
- jména, data, územní zařazení, klíčové pojmy atd.
- korespondují s klíčovými slovy v bibliografických databázích

Abstrakt

= referát o jednom i více publikacích, studiích

- cílem je co nejvýstižněji zachytit obsah popisované práce
- poskytuje širší charakteristiku dokumentu, vedle obsahu pojednává také o použitých metodách a formě o využitých pramenech a literatuře i o zjištěných výsledcích; všímá si vztahu k jiným pracím autora
- oproti recenzi nehodnotí
- rozsah cca 1–2 ns.

Resumé (souhrn)

- zvl. používáno autorské resumé
- cílem je souvisle a přehledně vystihnout obsah díla, způsob zpracování a příslušné závěry s důrazem na nové metody a skutečnosti

Recenze

- cílem je hlubší analýza a kritické zhodnocení recenzovaného díla
- předpokládá širší znalosti a rozhled autora
- pracuje s formálními a věcnými údaji o díle i o autorovi
- součástí je kritický rozbor práce a její zhodnocení
- jedná se o vědecký text, jehož cílem je v první řadě odborná polemika a pokrok výzkumu

DÍLČÍ ÚKOLY

1. *Seznámit se s podobou anotací a klíčových slov v 3 různých periodících.*
2. *Popsat strukturu 3 recenzí v časopisu Dějiny a současnost*
3. *Vypracovat anotaci a klíčová slova k vlastní SP.*

DOPLŇUJÍCÍ LITERATURA

BARTOŠ, Josef: Úvod do metodiky a techniky historické práce, Olomouc 1992.

9. Osobnosti českých historiků

OBECNÉ CÍLE

1. *Seznámit se s klíčovými historickými pracovišti v ČR a s předními badateli dle jednotlivých období a oblastí výzkumu.*

STUDIJNÍ MATERIÁLY

Studium je založeno na vlastní práci studentů!

Na společném úložišti (Moodle) sdílet profily českých univerzitních i neuniverzitních (Akademie věd, Centrum medievistických studií, Ústav pro studium totalitních režimů atd.) výzkumných institucí a medailony předních historiků dle období:

- raný a vrcholný středověk (7.–13. stol.)
- pozdní středověk (14.–15. stol.)
- předbělohorská doba (16. stol.)
- pobělohorská doba (17.–18. stol.)
- „dlouhé“ 19. století
- první světová válka a meziválečné Československo
- druhá světová válka
- 1945–1989

V profilu pracovišť i historiků uvádět základní biografická data, výzkumné směry, klíčové projekty a publikace.

DÍLČÍ ÚKOLY

1. *Vypracování zprávy o vybrané výzkumné instituci a profilů 3 vybraných historiků. (rozdělení mezi studenty bude koordinováno na semináři)*

DOPLŇUJÍCÍ LITERATURA

LIPOVSKI, Radek – DOKOUPIL, Lumír – ZÁŘICKÝ, Aleš: Lexikon současných českých historiků, Ostrava 2010.

<http://biblio.hiu.cas.cz/?locale=cs>

10. Historie ve vztahu k médiím, média ve vztahu k historii

OBECNÉ CÍLE

1. *Problematizovat zažitý vztah k historii tak, jak je zprostředkována médii.*
2. *Zvážit význam kontaktu historické vědy s veřejností a role médií, čili vztah historie – současnost – média.*

STUDIJNÍ MATERIÁLY

Studium je založeno na vlastní práci studentů!

DÍLČÍ ÚKOLY

1. *Kritický rozbor vybraného článku z denního tisku či z popularizačního periodika.*
2. *PR vybrané výzkumné instituce směrem k veřejnosti (dle webových stránek instituce).*
3. *Vypracovat průřezovou zprávu o zařazení článků či pořadů s historickou tematikou do programu celostátního periodika či televizní stanice; dle webu zhodnotit míru zastoupení a rozdělit dle žánru (hraný film, dokumentární film, publicistika, zpravodajství atd.)*

DOPLŇUJÍCÍ LITERATURA

Diskuse v časopisu Dějiny – teorie – kritika 11, 2014, č. 1.

BEDNAŘÍK, Petr – JIRÁK, Jan – KÖPPLOVÁ, Barbara: Dějiny českých médií. Od počátku do současnosti, Praha 2011.

BURTON, Graeme – JIRÁK, Jan: Úvod do studia médií, Praha 2004.

DELEUZE, Gilles: Film, Praha 2000.

SCHULZ, Winfried – REIFOVÁ, Irena – KONČELÍK, Jakub – HAGEN, Lutz – SCHERER, Helmut: Analýza obsahu mediálních sdělení, Praha 2004.

11. Zásady odborné prezentace a komunikace

OBECNÉ CÍLE

1. *Připravit studenty na sebe prezentaci při výběrových řízeních.*
2. *Osvojit se základní pravidla tvorby motivačních dopisů a projektový žádostí.*

STUDIJNÍ MATERIÁLY

Vzor pro zpracování vlastního strukturovaného životopisu (Curriculum Vitae)

- jednoduchý, bezpatkový font
- nepodtrhávat
- nadpisy tučně
- pozor na zarovnání a užití tabulátorů

- *web UHK*

Vyplnění přihlášku na studijní pobyt/stáž v programu Erasmus+

- včetně vypracování motivačního dopisu

- *web UHK*

Vyplnění projektové žádosti v rámci Studentské grantové soutěže

- *web UHK*

DÍLČÍ ÚKOLY

1. *Zpracovat vlastní CV, přihlášku na studijní pobyt/stáž v programu Erasmus (včetně motivačního dopisu) a přihlášky do projektu Studentské grantové soutěže. Tyto 3 dokumenty uložit do své složky na společném úložišti.*
2. *Odevzdání SP.*

DOPLŇUJÍCÍ LITERATURA

Potřebné podklady jsou přístupné na webu UHK.